

VYBRANÁ

TÉMATA

**Parlamentní volby 2010 ve Spojeném království Velké
Británie a Severního Irska**
(8/2010)

Bc. Martin Kuta

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

Obsah:

Základní rysy britského politického systému	2
Stranický systém a politické strany	7
Parlamentní volby 2010 a povolební vývoj	8
Zdroje	11

Základní rysy britského politického systému

Spojené království Velké Británie a Severního Irska představuje základní model parlamentní formy vlády. Parlamentarismus se na britských ostrovech začal rozvíjet ve 13. století. Tato „čistá“ podoba parlamentarismu se v mnoha ohledech odlišuje od kontinentálního pojetí. Souhrnně se model Spojeného království nazývá modelem westminsterským¹.

Spojené království nemá psanou ústavu. Stát funguje na principu zvykového práva. V britské politické kultuře se akcentují tradice a postupné, evoluční, změny. Systém se proto vyznačuje značnou politickou stabilitou, kdy nelze očekávat přílišnou rychlost a překotnost změn a politických procesů.

Formálně je Spojené království monarchií. V čele státu stojí panovník z vládnoucí dynastie. Současnou královnou je Alžběta II. Windsorská. Otázku nástupnictví řeší několik zákonů a konvencí. Vlastní zákon o nástupnictví (*Act of Settlement*) přijal Parlament v roce 1701.

Moc exekutivní má v britském systému tři prvky. Panovníka, premiéra a vládu-kabinet. Panovník formálně ztělesňuje národní suverenitu. Vystupuje jako reprezentant státu ve vztahu k ostatním státům. Panovník též funguje jako „důvěrný poradce“ premiéra². Na jeho jmenování se podílí, ačkoli tato pravomoc má spíše formální charakter. Panovníkovy názory nejsou sice politicky závazné, může ale svou autoritou nepřímo ovlivňovat nositele reálné politické moci. Panovník musí potvrdit Parlamentem schválenou legislativu, nemá nicméně právo veta.

Exekutivní pravomoc vykonává premiér (*prime minister*) a jeho vláda-kabinet. První ministr má v politickém systému výsadní postavení. Toto postavení plyne z historie, kdy byl spojovacím článkem mezi panovníkem a jednotlivými ministry. Panovníka „zastupoval“ na jednáních kabinetu, zároveň o jednáních kabinetu a parlamentu hlavu státu informoval. Přesunem pravomocí z panovníka na parlament vzrostla i důležitost premiéra jako osoby s politickou odpovědností za výkon politické moci. Důkazem tohoto mocenského posunu jsou kontrasignované pravomoci panovníka, tedy skutečnost, že některé panovníkovy pravomoci jsou platné pouze tehdy, pokud je spolu s ním podepíše i premiér nebo člen vlády. Tím tento člen vlády přebírá nad panovníkovým formálním rozhodnutím politickou odpovědnost.

Premiéra jmenuje panovník formálně dle vlastního uvážení, zpravidla pak na základě výsledku voleb a parlamentní většiny. Zpravidla se jedná o předsedu vítězné strany, protože voliči ve volbách fakticky hlasují také o kandidátovi na premiéra (vůdce vítězné strany). Vítězná strana disponující většinou v Dolní sněmovně má tudíž nárok, aby se její předseda stal premiérem. Tento aspekt britských voleb nevychází z žádného zákona, je to pouze institucionalizovaný zvyk³. Druhým

¹ Toto označení zavedl americký politolog nizozemského původu Arend Lijphart, aby jej odlišil od tzv. konsenzuálního modelu. Westminsterskému modelu se někdy též říká model většinový.

² Říchová, B.: Spojené království Velké Británie a Severního Irska: devoluce – tradice – změna. In: Dvořáková, V. (ed.). *Komparace politických systémů: Základní modely demokratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008, str. 102.

³ Nelze hovořit o faktické přímé volbě premiéra. Pravdou ovšem je, že premiér má díky tomuto zvyku posílenou legitimitu plynoucí přímo z voleb.

neformálním požadavkem je schopnost premiéra sestavit funkční vládu, tj. takovou, která se v Dolní sněmovně může opřít o většinu hlasů.

Premiér je v rámci exekutivní moci obdařen značnými, byť většinou neformálními pravomocemi. Premiér předsedá vládě. Rozhoduje o jejím personálním složení i velikosti. Zároveň určuje projednávanou agendu jednotlivých zasedání vlády. Vzhledem k tomu, že se na jednání kabinetu o projednávané agendě nehlasuje, závěry z jednání kabinetu interpretuje premiér⁴. Tato interpretace je důležitá i z pohledu komunikace premiéra a panovníka. K panovníkovi se oficiální cestou dostanou pouze informace od premiéra s výjimkou situace, kdy ministr kabinetu požádá premiéra o možnost informovat panovníka sám.

Britské pojetí kolektivního výkonného orgánu se poněkud odlišuje od kontinentálně evropského. Původně byl kabinet poradním orgánem panovníka. Až v první polovině 19. století přestalo složení kabinetu záležet na vůli panovníka, ale stalo se odvozeným od vůle voličů prostřednictvím voleb⁵. Kabinet je vrcholným exekutivním orgánem. Jeho velikost se pohybuje kolem 20 členů. Zasedají v něm nejvýznamnější členové vlády. Ve vládě zasedá přibližně 100 členů. Vedle kabinetních ministrů též státní tajemníci a tzv. mladší ministři. Kabinet představuje více politizovanou strukturu. Státní tajemníci a mladší ministři vykonávají funkci propojení výkonné moci a státní správy, jsou více administrativně-organizačními členy vlády⁶. Členové kabinetu i vlády zpravidla zasedají také v Dolní sněmovně coby poslanci.

Parlament má v britském politickém systému ústřední postavení. Oproti kontinentální Evropě v britském politickém systému neexistuje suverenita lidu, nýbrž suverenita Parlamentu. Takto chápaný Parlament se skládá ze tří částí: panovníka⁷, Dolní sněmovny (650 volených poslanců) a Sněmovny lordů (92 dědičných lordů, 27 tzv. Law Lords, 26 představitelů anglikánské církve, 9 aktivních soudců odvolacího soudu – Lords of Appeal, zbytek do 740 členů je jmenován královnou na návrh premiéra). Parlamentní uspořádání Spojeného království lze označit za asymetrický bikameralismus – v systému jsou dvě komory, Dolní sněmovna a Sněmovna lordů, přičemž Dolní sněmovna má nesrovnatelně větší pravomoci a vláda je jí ve výkonu funkce fakticky odpovědná.

Na základě několik zmíněných charakteristik lze hovořit o převaze vlády, resp. exekutivní moci, nad parlamentem, tedy mocí legislativní. Vítězná strana po volbách zpravidla obsadí většinu křesel v Dolní sněmovně a lídr této strany se stává předsedou vlády. Vzhledem k tomu, že drtivá většina parlamentem schvalovaných zákonů přichází z vlády, dolní sněmovna jen zřídka schválí zákon, který není v souladu s vládní politikou. Vítězná strana také určuje program jednání parlamentu. Opozice tudíž nemá příliš velký prostor pro zákonodárnou iniciativu stejně jako ovlivňování práce Dolní sněmovny⁸.

Pouze konvence stanovuje funkční období Dolní sněmovny. Dolní sněmovnu rozpouští formálně panovník. Děje se tak ale na přímý požadavek premiéra. Stejně tomu je i při vyhlášení voleb. Termín voleb si tak může určit premiér v okamžiku, kdy to pro jeho stranu může znamenat největší

⁴ Rozhodnutí kabinetu se zpravidla děje na principu konsensu, není tedy příliš pravděpodobné, že premiér nebude respektovat vůli většiny v kabinetu. Existuje nicméně teoretická možnost, že by premiér mohl panovníkovi prezentovat svou verzi rozhodnutí. Říchová, B.: Spojené království Velké Británie a Severního Irsku: devoluce – tradice – změna. In: Dvořáková, V. (ed.). *Komparace politických systémů: Základní modely demokratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008, str. 103.

⁵ Rovná, L.: *Kdo vládne Británii?* Praha: SLON, 2004, str. 88.

⁶ K tomu viz Rovná, L.: *Kdo vládne Británii?* Praha: SLON, 2004, str. 99-113.

⁷ Panovník je v britském politickém systému tradičně chápán jako součást Parlamentu (*The Queen in Parliament*).

⁸ Opozice jako skupina nemá možnost navrhnout přímo legislativu. Děje se tak prostřednictvím procedury *private members' bill*. Při této proceduře může každý jednotlivý poslanec navrhnout zákon. Návrhy jsou nicméně omezeny na deset pátečních zasedání Sněmovny a nesmějí přesahovat více než 5 % času sněmovního zasedání. Zamítnout takový zákon navíc není vůbec těžké. Viz Norton, P.: *Parliament in British Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, 2005, str. 89-90.

úspěch. Až do roku 1910 trvaly v průměru funkční období Dolní sněmovny sedm let. V souvislosti s reformou pravomocí Sněmovny lordů v roce 1911 byl zaveden úzus, podle něhož funkční období Dolní sněmovny trvá maximálně pět let⁹. O stanovení pevného limitu a pevného data voleb se několikrát hovořilo, k jeho kodifikaci však zatím nedošlo¹⁰.

Sněmovna lordů představovala dlouhou dobu vedle panovníka druhý pilíř stability britského systému. Úkolem Sněmovny lordů je schvalovat a posuzovat zákony navržené vládou a Dolní sněmovnou již schválené, jedná se tedy o revizní komoru. Od počátku 20. století se vžila praxe, že Sněmovna lordů nevystupuje příliš proti názoru vlády a Dolní sněmovny (tedy té sněmovny, která má přímou legitimitu od voličů) – sněmovně chybí absolutní právo veta. Vůči Dolní sněmovně je Sněmovna lordů slabá, nepodílí se například na schvalování státního rozpočtu. Přestože je horní komora konzervativním prvkem britského parlamentu, v současné době se největší počet jejích členů hlásí k labouristům (byť ne absolutní většina)¹¹, tedy levici spíše nakloněné k reformám.

Volby do Dolní sněmovny probíhají podle většinového principu. Používá se jednokolový systém prosté většiny. Všichni poslanci Dolní komory jsou voleni v jednomandátových obvodech¹². K zisku mandátu stačí, aby kandidát obdržel nejvíce hlasů v daném obvodu. V praxi to znamená (a často se stává), že pokud žádný z kandidátů nezíská alespoň 50 % hlasů, je zvolen kandidát největší menšiny (tzv. relativní většina).

Takto nastavený volební systém má několik důsledků pro samotný průběh a výsledek voleb. V jednotlivých obvodech jsou voleni známí kandidáti. Více než na stranickou příslušnost se v takovém hlasování klade důraz na osobní kvality jednotlivých kandidátů. Logika jednokolového většinového systému dále vede k tomu, že voličům, kteří nechtějí, aby jejich hlas přišel v niveč, se zužuje výběr jednotlivých kandidátů. To v podstatě znamená, že volič má na výběr pouze mezi dvěma nejsilnějšími kandidáty, pokud chce, aby jeho hlas nepropadl. Za další pozitivní důsledek jednokolového většinového systému bývá považována jeho tendence k dostředivosti politické soutěže, tedy snižování politického konfliktu a napětí mezi jednotlivými společenskými skupinami. V politickém systému se tak snižuje možnost pro vzestup radikálních kandidátů či politických stran. Na druhou stranu ovšem tento volební systém může vést ke značné voličské frustraci¹³. Pokud se většina voličů v daném volebním obvodu rozptýlí mezi více kandidátů, vyhrává kandidát, který má koncentrovanou podporu. Ve volebním obvodu tak vznikne „nezastoupená“ většina, což je v rozporu se zásadami zastupitelské demokracie.

Působení volebního systému znázorňují následující dva grafy. Graf 1 zachycuje celkové procentuální rozdělení hlasů mezi tři hlavní a ostatní strany v letech 1945-2005. Je zde patrné, že v některých volbách se třetí nejsilnější liberálové svým výsledkem těsně přibližovali k druhé nejúspěšnější straně např. ve volbách roku 1983), zároveň je patrný nárůst voličské podpory dalších stran. Teze o

⁹ Během obou světových válek bylo však s ohledem na výjimečnost situace funkční období Dolní sněmovny prodlouženo.

¹⁰ Butler, D.: *Electoral Reform. Parliamentary Affairs*, 2004, 57: 4, str. 740.

¹¹ UK Parliament website: *Lords by party and type of peerage (as at 6pm 5 April 2010)*. [cit. 14. 5. 2010].

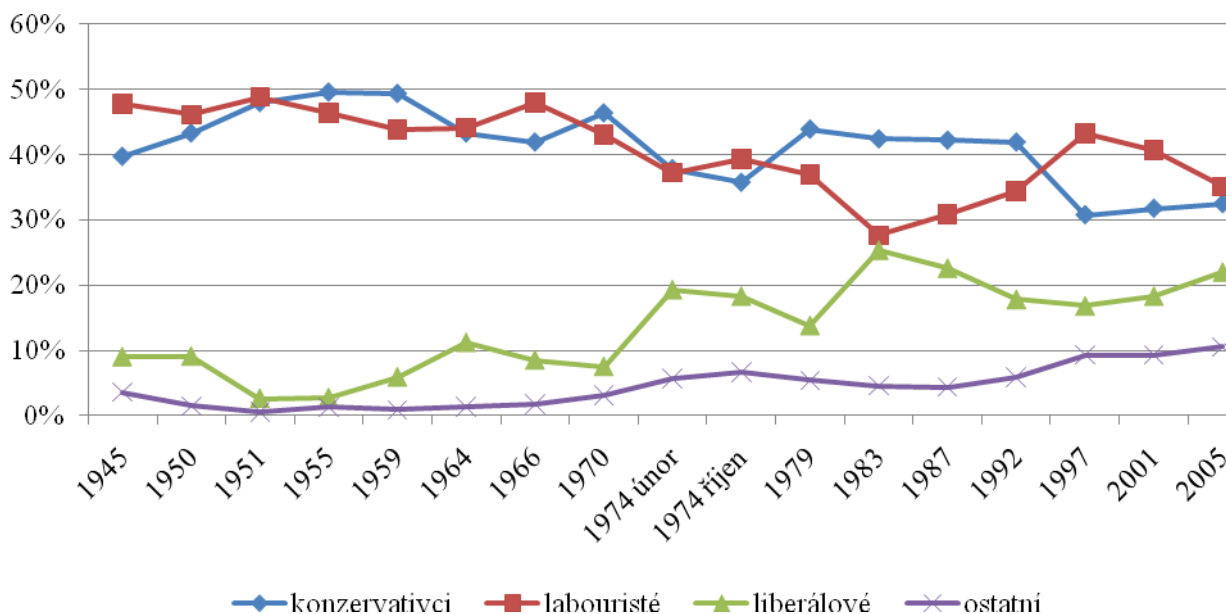
Dostupný z WWW: <http://www.parliament.uk/mps-lords-and-offices/lords/lords-by-type-and-party/>

¹² Volební obvody vymezuje Volební komise (*Electoral Commission*). Každých 8-12 let může dojít k překreslení hranic jednotlivých volebních obvodů. Jednotlivé hranice vyplývají z geografické logiky a zároveň respektují i přibližně stejný počet voličů v jednotlivých obvodech. Mandáty westminsterského parlamentu se musejí nejdříve rozdělit mezi jednotlivé země. Tím dochází k tomu, že ke zvolení poslance v zemích je potřeba různého počtu hlasů. Počet poslanců pro jednotlivé země určuje *Scotland Act* z roku 1998.

¹³ Frustrace se může projevat i nízkou volební účastí. Hlasy v některých obvodech, kde labouristé nebo konzervativci mají „zabudovanou“ většinu, propadají. To vede voliče k tomu, že k volbám pro jistotu nechodí. BBC News. *Q&A: Electoral Reform*. [cit. 14. 5. 2010]. Dostupný z WWW: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8644480.stm

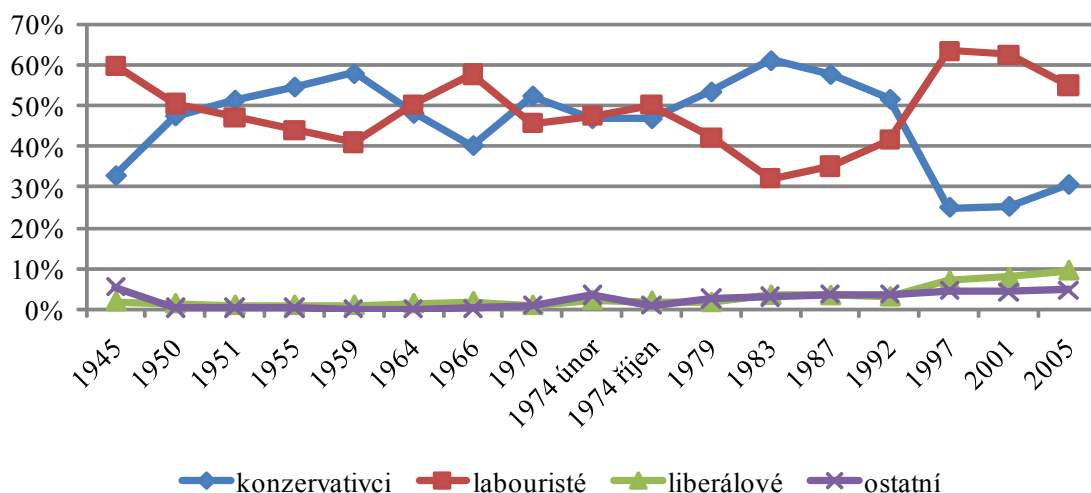
jednoznačně dvoustranickém systému na úrovni voličských preferencí (tedy na „vstupu“ volebního systému) je tedy možné s úspěchem zpochybňovat.

Graf 1: Vývoj počtu hlasů ve volbách do Dolní sněmovny, 1945-2005

Zdroj: zpracováno na základě dat UK Parliament

Graf 2 naproti tomu zachycuje konečné rozdělení poslaneckých mandátů. Je zjevné, že dochází k nadhodnocení zastoupení dvou nejsilnějších stran, naopak třetí a další strany jsou výrazně podhodnocené (např. již zmiňovaný velmi podobný výsledek zisku hlasů labouristů a liberálů v roce 1983 znamenal pro liberály zisk pouhé pětiny počtu poslanců labouristů). Dvoustranický systém tedy není zakotven ve voličských preferencích, nýbrž je uměle vytvořen volebním systémem (o dvoustranickém systému tedy lze hovořit na „výstupu“ volebního systému).

Graf 2: Vývoj počtu mandátů v Dolní sněmovny, 1945-2005

Zdroj: zpracováno na základě dat UK Parliament

Svou logikou volební systém vytváří jasné rozlišení vítěz/poražený. Vítěz zpravidla může snadno sestavit akceschopnou vládu jedné strany. V tzv. většinovém modelu demokratického vládnutí má vítězná strana díky většině v parlamentní komoře, jíž je odpovědná, možnost naplno uvádět v život svůj politický program. Reprezentativnost parlamentu je zde vyměněna za akceschopnost a efektivitu politického systému. V kontrapozici k vládě stojí jasně definovaná opozice coby možná alternativa ve vládě. Opozice je v případě Spojeného království také institucionalizovaná („opozice Jeho veličenstva“, *Her Majesty's opposition*).

Po volbách v únoru roku 1974 nicméně došlo k tomu, že žádná ze stran nemohla sestavit jednobarevnou většinovou vládu. Varianta koaliční vlády nebyla preferována a vznikla menšinová vláda labouristů, která však narážela na omezení svého prostoru pro realizaci parlamentu. Již na podzim téhož roku byly vypsány nové volby, v nichž labouristé mírně posílili a většinovou vládu již bylo možné sestavit.

V posledních deseti letech se institucionální rámec britské politiky poměrně výrazně proměňuje. Na konci 20. století přišla labouristická strana s projektem tzv. devoluce (návrat pravomocí historickým sněmům). V rámci těchto reforem vznikly Skotský národní parlament, Velšské shromáždění a Severoirský parlament. Na tyto nově vzniklé legislativní orgány se přenesly pravomoci především v otázce kultury, vzdělávání a též zdravotnictví. Londýnský parlament si i nadále podržel pravomoc v případě nutnosti do politiky v jednotlivých historických zemích zasahovat. Do takto obnovených legislativních orgánů se volby konají na poměrném principu, respektive principu smíšeném (tedy spojení většinového a poměrného systému). Proces devoluce tak díky logice voleb podpořil malé strany z těchto historických zemí. Nezanedbatelných zisků i ve volbách do westminsterského parlamentu dosahuje například Skotská národní strana (SNP), velšská Plaid Cymru nebo irská Sinn Féin.

Dalším aspektem, který v posledních letech proměňuje britskou politiku, je jistá evropeizace stranického systému. Díky volbám do Evropského parlamentu, které se ve všech členských státech EU konají na základě zásad poměrného zastoupení, zaznamenávají i malé strany zisky poslaneckých mandátů a s tím související zviditelnění a posílení pozice na vnitropolitické úrovni.

Stranický systém a politické strany

Britský stranický systém se obvykle označuje jako efektivní dvoustranický systém. V politickém systému existují dvě strany, které se střídají u moci ve vládě, případně se podílejí na vzniku vlády. Ostatní strany nemají s ohledem na své volební zisky možnost na vládní post dosáhnout. Zatímco v období před první světovou válkou vévodili politické scéně konzervativci a liberálové, vstup silné dělnické třídy do politického života zapříčinil vzestup labouristů, kteří liberály postupně vytlačili. Volby v roce 2010 nicméně znamenají opětovný návrat liberálů mezi důležité strany kvůli podílu na koaliční vládě. Zároveň vzhledem na nutnost sestavení koaliční vlády namísto jednobarevné dochází k určitému odklonu od čistě dvoustranického systému.

Druhou neméně významnou proměnou stranického spektra je vzestup významu regionálních stran. Jejich vliv na celonárodní politiku vzrostl s úvahami o vytvoření koalice i za jejich účasti. Po volbách v roce 2010 získala své zastoupení v Dolní sněmovně také britská Strana zelených.

Konzervativní a unionistická strana (*Conservative and Unionist Party*). Konzervativní strana má v britském politickém systému dlouhou tradici. Jako *toryové* je známá ze 17. století. Strana od 70. let 20. století vystupuje v unii se skotskými konzervativci. Strana působí na celobritské úrovni, ačkoli nejvýznamnější voličskou podporu má v jižní Anglii. Nejsilnější postavení strana měla v 80. letech 20. století za vlády M. Thatcherové. Od roku 1997 byla v opozici. Strana vystupuje konzervativně s důrazem na tradice, prosazuje program minimálního, avšak akceschopného státu. Současným předsedou je David Cameron. V Evropském parlamentu strana dříve zasedala ve skupině Evropské lidové strany, po volbách roku 2009 zasedá ve frakci Evropských konzervativců a reformistů (ECR).

Strana práce – labouristé (*Labour Party, New Labour*). Labouristé vstoupili na britskou politickou scénu se začátkem 20. století. Od svého počátku se profilovala jako strana reprezentující zejména zaměstnance, i z toho důvodu měla silné vazby na odborové organizace. Hlásila se k programu sociálního státu (v britském pojetí, tj. státu poskytujícího záchranou síť pro osoby v akutní nouzi, dále pak podpora veřejného školství a zdravotnictví atp.). Polovina 90. let 20. století přinesla myšlenkovou reformu směrem k tzv. *New Labour*. Tehdejší předseda Tony Blair prosadil program „třetí cesty“, kdy labouristé měli opustit některé své tradiční programové body (např. podporu kolektivního vlastnictví, přípustnost znárodnění klíčových průmyslových odvětví, odpor vůči jakémukoliv omezování sociálních výdajů státu ad.) a zaměřit se na propojení ekonomického liberalismu se sociálním rozměrem. Do voleb v roce 2010 šla strana pod vedením premiéra Gordona Browna. Strana je v Evropském parlamentu tradiční součástí skupiny Aliance progresivních socialistů a demokratů (S&D).

Liberální demokraté (*Liberal Democrats*). Liberální demokraté představují spolu s konzervativci druhou nejstarší politickou stranu britského stranického systému. Její působení v britské politice se datuje do 19. století. Strana během své existence prošla několika zásadními organizačními změnami. Od druhé světové války, kdy její místo hlavního konkurenta konzervativců v boji o parlamentní křesla a vládu obsadili labouristé, se strana tradičně umísťuje na třetím místě co do počtu odevzdaných hlasů. Co se poslaneckých mandátů týká, je strana v důsledku působení volebního systému silně odrepresentována. Její největší volební podpora se nachází ve Walesu a Skotsku. Strana je nicméně poměrně silná v lokálních volbách, v roce 1997 se umístila na druhém místě (hned za labouristy). I s ohledem na výše uvedené skutečnosti liberálové dlouhodobě usilují o změnu volebního systému ve směru jeho větší proporcionality. Programově se v mnoha ohledech blíží konzervativcům (minimální stát, zejména omezení zásahů států do ekonomiky, včetně snížení daní),

radikálně se však liší např. v postoji k evropské integraci (na rozdíl od konzervativců jsou liberálové silně „proevropsčí“), kde nacházejí společný hlas spíše s labouristy. V EP je strana součástí Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE).

Demokratická unionistická strana (*Democratic Unionist Party*). Demokratická unionistická strana představuje probritskou (unionistickou) stranu v Severním Irsku. Voličská podpora pro tuto stranu pochází především z protestantské komunity v Ulsteru. Strana je v současnosti nejsilnější severoirskou politickou stranou zastoupenou ve Westminsteru. Na regionální úrovni má strana své zástupce v severoirské vládě společně s radikálnější Sinn Féin, která hájí program rozvolnění svazku Severního Irsku s Velkou Británií.

Skotská národní strana (*Scottish National Party*). Skotská národní strana představuje regionálně nejsilnější stranu skotské části Spojeného království. Strana je vyjádřením skotského nacionalismu, zastupuje skotské zájmy. Na celobritskou politickou scénu strana poprvé vstoupila v roce 1967. Jejím tehdejším zájmem bylo oslabení centralizačního tlaku londýnských úřadů a vlády. Na skotské regionální úrovni strana vystupovala jako opoziční vůči liberálně-labouristické koalici. Dnes je skotskou vládní stranou. Realizaci skotských zájmů se strana snaží prosadit i pomocí aktivní participace v Evropském parlamentu, kam zvolila své zástupce (frakce Zelení/Evropská svobodná aliance – Greens/EFA).

Sinn Féin. Sinn Féin vznikla odštěpením politické frakce od Irské republikánské armády na počátku 70. let minulého století. Strana vystupuje jako radikální odpůrce spojení Severního Irsku s Velkou Británií v jeden politický celek a jako antisystémová republikánská strana proti monarchii. Poslanecké mandáty, které Sinn Féin v minulosti získávala ve Westminsteru, dosud zůstávaly neobsazené, přičemž její zvolení poslanci odmítali přísahat poslušnost královně. Strana nicméně přijala možnost participovat na politickém dění pomocí místních voleb. V současnosti není nejsilnější stranou Severního Irsku, v regionální politice její zisky nicméně převyšují význam Demokratické unionistické strany. Strana má své zástupce i v EP, kde zasedá ve frakci Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice (GUE/NGL).

Plaid Cymru. Plaid Cymru je regionální strana hájící zájmy Walesu. Ve Westminsteru obvykle obsazuje má 2-4 křesla.

Sociálně demokratická strana práce (*Social Democrats & Labour Party*). Strana vznikla na počátku 70. let odštěpením od irských labouristů. Strana má z historických důvodů svojí voličskou základnu soustředěnou zejména v Severním Irsku, kde jsou jejími podporovateli umírnění katoličtí nacionalisté. Po dlouhou dobu se jednalo o nejsilnější stranu v Severním Irsku, od konce roku 1998 lze však pozorovat přesun části jejich voličů k radikálnější Sinn Féin.

Po jednom mandátu získaly ve volbách 2010 také strany Aliance a Zelení. Aliance představuje severoirskou stranu spojenectví katolíků a protestantů. Zelení se do Westminsteru dostali vůbec poprvé. Strana kromě důrazu na postmateriální hodnoty, udržitelný rozvoj a ekologickou politiku v minulosti vystupovala například i proti zbrojení Spojeného království, jaderným zbraním a raketovým základnám Severoatlantické aliance¹⁴.

Parlamentní volby 2010 a povolební vývoj

Parlamentní volby v roce 2010 do značné míry rozbořily zažitě představy o britské politice.

¹⁴ BBC News. *Profile: The Green Party*. [cit. 17. 5. 2010]. Dostupný z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8520447.stm>

V uplynulých třinácti letech vládla labouristická vláda. Ekonomická krize dopadla na Spojené království značnou tíhou, zemi začal sužovat enormní deficit veřejných rozpočtů. V debatách se nejsilnější strany dotýkaly předně otázek ekonomického zotavení, se kterým dávaly do souvislosti i celospolečenskou obrodu (skepse veřejnosti ve vztahu k politice a politikům se prohloubila zejména v závěru funkčního období bývalého labouristického premiéra Tonyho Blaira). Labouristé kladli důraz na pokračování svého ozdravného plánu, konzervativci vyzývali k novému začátku a liberálové ke změně¹⁵.

Hlavním tématem britských parlamentních voleb se tedy stala ekonomická situace. Panuje ovšem shoda, že všechny strany budou muset ve vládní pozici začít s drastickými škrty ve státních výdajích a iniciovat restrukturalizaci britského hospodářství. Volby zároveň rozhodovaly o dalším setrvání labouristů u vlády (vládní stranou jsou již od roku 1997). Konzervativní strana přišla s návrhem na celkovou „obrodu“ společnosti. Tento koncept se snažil především o posílení lokálních politických systémů, celkovou deetatizaci společnosti (tedy omezení vlivu státu v celé řadě oblastí života společnosti a jednotlivých občanů)¹⁶.

Parlamentní volby ve Spojeném království nepřinesly jasného vítěze naposledy roku 1974, obdobná situace nastala v květnových volbách roku 2010. Nejvíce hlasů získala a největší počet křesel v Dolní sněmovně obsadila Konzervativní strana. Volební vítězství však nestačilo pro vznik parlamentní většiny.¹⁷ Vznikl tzv. *hung parliament* – výraz používaný v britském kontextu pro situaci parlamentu bez jednobarevné většiny.

Od druhé světové války se soustavně snižuje podíl hlasů pro dvě nejsilnější strany. Zatímco dříve dvě nejsilnější strany získávaly i více než 90% podíl hlasů, ve volbách v roce 2010 získala více než pětinu hlasů třetí nejsilnější strana. Vlivem působení volebního systému však liberální demokraté získali v Dolní sněmovně s 23 % hlasů pouze necelých 9 % křesel.

Tabulka: Výsledky parlamentních voleb ve Spojeném království 2010

Strana	Podíl platných hlasů (v %)	Počet mandátů	Podíl mandátů (v %)
Konzervativci	36,1	306	47,1
Labouristé	29,0	258	39,8
Liberálové	23,0	57	8,7
DUP	0,6	8	1,2
SNP	1,7	6	0,9
Sinn Féin	0,6	5	0,7
Plaid Cymru	0,6	3	0,04
SDLP	0,4	3	0,04
Zelení	1,0	1	0,015
Aliance	0,1	1	0,015
Ostatní	1,1	1	0,015

¹⁵ BBC News. *Election race begins as Brown confirms 6 May date*. [cit. 14. 5. 2010]. Dostupný z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/8603591.stm>

¹⁶ Sobota, J.: Unavené ostrovy. *Respekt*, 21, 18. S. 22-23.

¹⁷ Vznikl tzv. *hung parliament* – výraz používaný v britském kontextu pro situaci parlamentu bez většiny.

Zdroj: UK Parliament

Po volbách zahájily nejsilnější strany sérii rozhovorů o možné tiché podpoře menšinové vláde, případně o otevřené vládní koalici. Zvažovala se koalice labouristů a liberálů, kteří k sobě mají programově v mnoha ohledech blízko, nicméně k získání parlamentní většiny by bylo nutné získat podporu dalších alespoň deseti poslanců. Druhou alternativou byla vláda vítězných konzervativců s liberály, která by parlamentní většinu měla, avšak obě strany jsou si v některých programových východiscích – zejména vztahu k evropské integraci – velmi vzdáleny. Rozhovory nakonec vyústily v sestavení vládní koalice konzervativců s liberály.

V koaliční smlouvě¹⁸ konzervativců a liberálů si tyto strany vytyčily v následujícím volebním období dosažení několika cílů.

- Koaliční smlouva stanovila, že se příští parlamentní volby budou konat v dubnu roku 2015. Tím se dopředu pevně stanovilo funkční období parlamentu.
- Strany deklarovaly, že pokud bude 55 % poslanců hlasovat pro rozpuštění Sněmovny, stane se tak. V této souvislosti je třeba upozornit na fakt, že konzervativci a liberálové dohromady mají v Dolní sněmovně přesně 55 % hlasů. Rozpuštění Sněmovny teda závisí především na jejich rozhodnutí. Pro koaliční partnery se tak otevírá možnost v případě nefunkčnosti koalice nechat Sněmovnu rozpustit a vyhlásit předčasné volby. Dle zisku mandátů může Sněmovnu rozpustit pouze konzervativní strana s podporou labouristů, nebo liberálů. Liberálové a labouristi na většinu potřebnou pro rozpuštění nedosáhnou.
- Pod vlivem liberálů se strany zavázaly k vyhlášení referenda o změně volebního systému. Konzervativci souhlasili, že toto referendum podpoří nehledě na očekávaný výsledek. Koaliční smlouva stanoví, že pokud by v referendu voliči hlasovali pro změnu volebního systému, stalo by se tak směrem k alternativnímu hlasování (AV)¹⁹.
- Koaliční strany se rozhodly ustavit komisi pro posouzení další reformy horní komory. Do budoucna by se valná většina Sněmovny lordů měla volit na principu poměrného zastoupení.
- V započatém procesu velšské devoluce se má pokračovat. Podobně má dojít k reformě místních politických systémů, především jejich finanční nezávislosti.
- Strany se také rozhodly pro zřízení registru lobbistů²⁰.
- Liberálové též požadují aktivnější účast Spojeného království v Evropské unii. Strany však odmítají v následujícím volebním období být jen zahájit jednání o přistoupení k jednotné měně euro.

Koaliční program je zejména pro konzervativní stranu v mnoha bodech kompromisní. Konzervativci například v otázce EU či volební reformy a reformy horní sněmovny přijali programové body liberálů. Vzhledem k poměru mandátů mezi konzervativci a liberály může takové množství ústupků

¹⁸ Koaliční smlouva v originálním anglickém znění – BBC: Full Text: Conservative-Lib Dem deal , dostupná z WWW: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8677933.stm> [cit. 14. 5. 2010]

¹⁹ Alternativní hlasování umožňuje voličům v jednomandátových obvodech přesněji vyjádřit své preference. Pro voliče tak odpadá nutnost volit „menší zlo“. Podle počtu kandidátů disponuje volič preferenčními hlasy, kterými kandidáty seřadí podle vlastních preferencí. Vítězný kandidát v jednomandátovém volebním obvodu potřebuje získat nadpoloviční většinu hlasů, té se v systému alternativního hlasování dosahuje přidělením hlasů nejprve podle druhých preferencí uvedených na hlasech pro nejméně úspěšného kandidáta. Takto se postupuje (přidělují se hlasy podle dalších preferencí uvedených na volebních lístcích dalších vyřazených kandidátů) až do okamžiku, kdy některý z kandidátů nezíská nadpoloviční většinu platných hlasů. Systém alternativního hlasování se používá např. v Austrálii.

²⁰ K tomu viz práce PI 1.180 (2009).

vést k pnutí uvnitř Konzervativní strany, které by následně mohlo vládní koalici destabilizovat. Vedle toho proti koalici působí prakticky nulová zkušenost s takovým způsobem vládnutí.²¹

Zdroje

Butler, D.: Electoral Reform. *Parliamentary Affairs*, 2004, 57: 4, str. 734-743.

Norton, P.: *Parliament in British Politics*. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Rovná, L.: *Kdo vládne Británii?* Praha: SLON, 2004.

Říchová, B.: Spojené království Velké Británie a Severního Irska: devoluce – tradice – změna. In: Dvořáková, V. (ed.). *Komparace politických systémů: Základní modely demokratických systémů*. Praha: Oeconomica, 2008, str. 95-193.

Sobota, J.: Unavené ostrovy. *Respekt*, 21, 18. S. 22-23.

UK Parliament website: General Election 2005. Research Paper 05/33, URL: <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2005/rp05-033.pdf> [20.5.2010].

UK Parliament website: General Election 2010 - Preliminary analysis. Research Paper 10/36, URL: <http://www.parliament.uk/briefingpapers/commons/lib/research/rp2010/RP10-036.pdf> [20.5.2010].

UK Parliament website: UK Election Statistics: 1945-2003. Research Paper 03/59, URL: <http://www.parliament.uk/documents/commons/lib/research/rp2003/rp03-059.pdf> [20.5.2010].

Zpravodajský portal BBC, <http://new.bbc.co.uk>

²¹ Koalice se naposledy v britské politice objevila za druhé světové války jako nestandardní opatření v mimořádné situaci – tehdy konzervativní premiér Winston Churchill předsedal vládě složené i z labouristů a liberálů.